

ОДСТУПАЊЕ КА ТАРИ

Двадесет шести новембар. Кобан дан. Неко рече: „Комесар Рађевског батаљона Чеда Милосављевић рањен код Доње Љубовије. Немци надиру ка Ужицу..

Боре нам се усекоше у чела... Одступамо према Бајиној Башти и планини Тари. Време је туробно, матловито, а наше ноге ОЈВНО тешке... Као да је сва онага из нас и|стекла... Испред нас Колубарци са Брадоњом, и још нека чета... Идемо далеко од партизаноке колоне... Поорћемо... Јовичић се лупи по челу. „Заборадио сам пиоаћу машину у бази"... Узјахах Нединог „Зеленка". Појурих ка расаднику. Стигох у галопу. Из напуштене базе запуцаше пушке. Ободох коња. Полегох. Вратих се без машишне и без ране.

Врхпоље!

„До Бачеваца десет километара", вели Оиспобција. Тумарамо у ноћи. Саплићемо се о грање и пањеве. Ослушкујемо. Колона Колубараца је одмакла. Не чује се бат партизанских ногу испред нас.

Пошивена ћуприја!

Екоплозија бомбе. Бацисмо се на земљу. У цепу војничке блузе пуче ми пенкала. Извадих пеликан перо. Бесан сам. Пенкала пукла на навоју. Тешим се: жив сам. Опипавам нотес са забелешкама у доњем цепу блузе. Ту је.

Бачевци. Школа крај пута. Ноћ.

Неда залупа у окно. „Ко је?" — упита учитељица Стана бунновним гласом. „Ја... Неда" ...

Кључ се окрете у брави — врата се отворише. Лампа у кухињи засија. Уђосмо. Гледам уморна лица... „Нема Вере Јоцић!", рекох Оклобцији. Профеоорка ћути. Гледа ме крупним очима, црним као утарак. „Изгубио се и Драгутин Костић!" — шапућем јој.

„Није! Отишао је за Санцак!"

А Вера Јоцић!

„Отиснула се од нас... Директива Црног... После пола ноћи идемо Вида и ја" ...

Растурамо се. Свако на овоје место... Престројавамо се.

Снагом уметкичког ока мала Взда урезшала је наше лзикове у евеет.

Заневаше први петли.

Вида и Неда заронише у ноћ. Тама их прогута. Затворих кухињека врата и легах до Витке.

Уклеса ое миеао:

Драган воли Македонију. Чезне за Скопљем. Докле је стигла?... Докле је допро преводилац Островског? Где су Вида и Неда?

Смрт их вреба иза сваке врзине и букве. Она је у ветру, иза облака и жбуна, у ваздуху... Одаовуд вреба...

У Рогачици

Кренуомо после других петлова, . .

Пре зоре прођосмо неко село. . . Смрт нам јахаше на врату.

„Рогачица“, рече учитељ Милорад промуклим гласом.

Седосмо у кафану поред пута. Табани нам натекли од јурнаве. Колона изгуљена од опотицања и падања. Да расхладим набрекле ноге, изух чизме. Рака се побуни:

„Изуо си се, а Немци за петама!“

„Само мало... па ћемо пут под ноге... Наиђу ли Немци, ја ћу бос...“

Механција гледа у Викторију, па у мене. Приђе нашем столу. Шакама ее огаони о ћошкове жуто офарбаног астала, нагну се према Драгољубу и упозори нас:

„Боље да се нисте свраћали. Војвода само што није бануо. Пре недељу дана хтеде да побије партизанске рањенике и болничарке. Да сте којим чудом могли чути шта су четници трабуњали и радили, не би чаеа седели у кафани“ ...

„Шта?“ — упита Драгољуб.

„Па ето, пљували су рањеницима на ране, гребали прљавим ноктима... Један је и пишао... Женскиње је гулило кромпире, а четници су меркали ко ће коју... Говорили су свашта...“

„Јесу ли их побили“.

„Изјаловило им се... Од Бајине Баште дојурили партизани“ ... Кафеџија не заврши, а у близини механе зачу се бат ногу!

Истрчаомо напоље. Трком кренусмо ка Бајиној Башти.

Од кафане се зачу крчмарев глас:

„Ово су ваши!“

Сачекасмо у обали крај пута. Појави се десетина партизана.

„Из којег сте батаљона?“ — упита их Викторија.

„Из Посавског... Диверзанти... Ишли да срушимо мост на Дрини..“

Велики сусрет пред битку на Кадињачи

Бајина Башта. Од Дубоког дојури немачки „циндап“. Возач Вукола Дабић, командант Ужица. У корпи мотоцикла Душан Јерковић. Гледам га... Не личи на брата Небојшу, високог, мрша-БОГ, дугуљастог образа... Душко је тамнопут и леп. Има округло лице. Очи му бистре и паметне. Нека благодат у њима. Иза Вуколе седи Милинко Кушић, комесар Ужичког партизанског одреда, човек широкот, доброћудног и продуховљеног лица. Поематрам важне другове. Сва тројица су у кожним капутима, с кожним капама на главама... Подсећају ме на непобедиве јунаке из прича. Зурим у њих с поносом... Душко разговара са Радивојем Брадоњом. Опколили смо их. Слушамо разшвор. Радознало поематрамо друшве из Ужица и Радивоја. Начуљили смо уши... Слушамо четири партизанска стратега... Наше уши упијају сваку реч. Речи су велике, значајне и тешке...

„Окрени!“ — рече комесар-

Песнице се прислонише о слепоочнице.

„Циндап“ појури назад... Гледам га. Одмиче ка Ужицу. Не-стаде с видика. Крећемо у Бајину Башту. Мислимо на браниоце Ужица...

На изложби у Бајиној Башти

Уђосмо у варош. У партизанокој команди места Богдан Јовановић Роја. Поздрависмо се. Предложи нам да поетимо изложбу октобарске револуције у хотелу „Босна“.

Сложисмо се. Роја пође с нама. Иза нас група бораца. Уђосмо у хотелуку салу. На зидовима слике Маркса, Енгелса, Лењина и Стаљина. На великим паноима фотографије фабрика, хидроцентра, тракториста, комбајнера и колхозника насмејаних лица и ведрих очију. Испод платна с паролом: Плакате...

„Као уметничке слике... Ко их направил?“

„Уметници. Драгољуб „Вуксановић и други“...“

„Ко превезе из Ужица?“ „Мирко Симић, Аца Радић и ја.“ — одшвори Богдан.

Посматрам усхићена лица бораца... Изложба делује снажно...

Партизан с митраљезом излази... Стаде код врата, упери поглед на ведрa лица колхозника и рече:

„За овакав живот вреди дати себе“.

Сала се испразни. Остадох сам. Чујем тутњаву... Немци су близу.

Последњи напустих град.

Код калуђера Платона

Пожурио сам према селу Рачи. Осам километара превалио сам за сат времена. Сео сам пред кафану преко пута манастира. Колона партизана пењала се узбрдо вијугавом стазом по снегу. .. Кафеџија ми приђе и упита:

„Хоћете ли ракију?"

„Не!" — рекох гледајући у манастир.

Механџија ми шапну:

„Пре сата и по калуђер Платон ставио је у рерну ђувеч. Можда је већ печен. .

Уђох у манастиреко двориште и скретох деско ка згради одакле се ширио мирис печеног кромпира. Уђох у кухињу. Поздравих мршаваог црнопутог калуђера, ковцаве косе. Он ми рече:

„Седи сад ће ђувече. Само извини, постан је!"

Седох на треножац уз зидани шпорет. Леђа ми се загрејаше. Уживао сам: у топлини. Искрснуше слике родитељских дома. . .

Платон отвори рерну и насу у чинију печени кромпир и пиринач. Тутну ми у руке. Брзо је испразних. Језик изторе. . .

Калуђер погледа мају петокраку и рече:

„Кренули ђаволи на Ужице. Зло време".

„Не брини Платоне! По-беда је наша. . ."

Кретох манастирској калији. Калуђер довикну:

„Срећан ти пут!"

На Тари

Ишао сам брзо. Никад нисам тако јурио узбрдо, ја равничар. Стигох колону партизана. Дођосмо на Тару. На планини камена зграда, санаторијум. Грађен од камена.

Видих Рачане. Погледах на кро® зграде. Из димњака куља дим. Партизанска кухиња прорадила. Окренух се око себе. Снежна белина у недоглед. Гране четинара савиле су се под теретом снега. Чаробна природа. Дубоко удахнух планиноки ваздух. У даљини запуцаше пушке. Одјекну прасак бомби... Потом планина утону у мир. Кратак рафал митраљеза поново поцепати тишину. Колубарци одјурише ка Калуђерским барама. Пођох у зграду послушајући пуцњаву.

„Партизани!", викну Чеда Милићевић.

Млад човек спусти се низ брдо. Стаде иопред Јовичића. На капи му петокрака, војничка блуза крвава.. . Ногавица чакшира иоцепана уздуж.

„Ти си раћен?" — упита га Зембил Радован.

„Раћен. У Шљивовици. Немци изненада банули из шуме. Напали Четврти тамнавски батаљон. У школи. Било је ту Шумадинаца. И још неких.. . Потинуло је много. Поручник Тодоровић,

тукао митраљезом „шварцлозеом". Комесар се спасао а ја искочих кроз прозор. Преданио скривен. Изтубих везу с батаљоном. У први мрак кренух насумице. . . Набасах на вас, срећа".

Упадох у собу десно. На војничком кревету Павићевић. . . Лежи к'о про!штац. За!муцах: „Јеси *ш* рањен?"

„Нисам. Имам чир на незгодном месту" — рече забринуто партизански командант Рајак.

Смркло се. . . Спавамо тело уз тело у малој одаји. Таму ноћи буше митраљески рафали. . . Колубарци, Рачани, Посавци и Рађевци јуре по енегу. . .

У даљини је пуцало целе ноћи. . . Партизани се вратише у зору. Били смо будни. Ушли смо у салу. Неко виче: „Покушали бандити да нас нападну на спавању".

„Чим смо запуцали четници побегоше заклоњени мраком. Газили смо по трагу. Стигли смо их и осули ватру по њима. Побегли су као мишеви кад се мачке појаве. . ."

Изашао сам из сале. Попех се горе. На спрату рањеници. Виоока болничарка их превија. Гледам планину с терасе. . . Хладно. Зима ми јежи кожу. Гмиже уз кичму. . . Посматрам борову шуму под снегом. Ћутим и шума ћути. . . Уперих поглед у четинарску шуму. Снет престао да рушти. Иза дебелот бора човек широких рамена и громби капуту с уздигнутим рукама у висини очију. Као да ошгатра. . . Приковах поглед уз њега. Он спусти лактове. . . Резак глас наруши тишину шуме:

„Руке у вис!"

Господин у громби капуту диже лактове у висини рамена. Дебеле шаке усмери према гранама старот бора. . . Четинар иснред камене зграде се зањиха. Понова зашкрипа под ногама снет. . . Два партизана спроведоше дежмекастог човека са шубаром на глави у зграду на спрату. . .

Гооподин млохавог лица говорио је рускнрпоким језиком:

„Ја хоћу у партизане. Ја зато пријехал на Тару. Ја љубљу Стаљина. Ето правда" . . .

Суд је заседао. Ми смо са радозналошћу очекивали крај суђења.

Осуђен је на омрт.

„Шта би друго. . . Био је немачки шпијун" — узвикну Рака. Неко рече:

„Пећанчев четник".

„То је истина" — добаци Обрадин.

Одвели смо шпијуна у борову шуму.

Пала команда:

„Нишани!"

„Живео Стаљин!"

„Пали!" — одјекну други део команде . . .

Стрељали смо га.

Обрадин рече.-

„Покушао да се сакрије иза пароле“.

Вратах се кз шуме. Уђох у Рајакову собу. Поткожни чир му на левој препони. На лицу гримаса бола. Лежи на гвозденом кревету. Превија лук и цеди кроз зубе:

„Немачка сила заузела Ужице, а он дошао у партизане!...“

У то луд не би веровао... Било је јасно — шпијун... Чији? Свеједно је. Добио је своје. ..“ Командант Рачанског батаљона склопи очи. Ишуњах се из Учине собе. Упадох у салу. За мном Рајак. Иде раширених ногу. Седосмо. Он се ослони о зид. Иопружи и рашири дуге ноге по поду, одахну и упита:

„Што побеже?“

„Мислио сам да си заопао“.

„Камо среће. .. Десет дана нисам ока склопио. .“

Драгутин ДОБРИБОЈЕВИЋ